

Н. Зерова мають широкий функціональний діапазон, благодаря їх інформативності короткий поетический текст отримує семантичної ємкості. Оними в стихах поета отримують обобщенно-символічної окраски, займаючи ведучу позицію в вербальному втіленні художественної концепції твору, в розв'язанні індивідуально-естетических завдань, сприяючи глибшому розумінню авторського задуму.

Ключевые слова: ім'я власне, поетический дискурс, оним, реалії української історії та культури, антропонім, топонім, комунікативно-прагматическа функція.

Evelina BOYEVA

Candidate of Philology Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian and Foreign Literature of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, st. Staroportofrankovskaya, 26, Odessa, 65020, Ukraine; tel.: +300487234098; e-mail: evelinaboeva@gmail.com; ORCID ID: 0000–0001–5966–0538

UKRAINIAN ONOMASTIC REALITIES IN POETIC DISCOURSE BY NICHOLAY ZEROV

Summary. The article is devoted to the study of the functional features of onyms that nominate Ukrainian realities in the poetic discourse of the prominent Ukrainian neoclassicist poet N. Zerov. The communicative-pragmatic orientation of anthroponyms and toponyms in the context of sonnets of the Ukrainian artist, the ways of their participation in the creation of the artistic whole — the poetic cycle — were established. The lonely space of a literary work is always the reflection of the subjective tastes of the writer, his vision and understanding of objects in the surrounding reality. As a creature component of artistic text, onyms acquire new connotations, symbolize, become an important means of emotional-figurative deployment of artistic work. We believe that such a study is necessary for the further development of the theory and practice of Ukrainian literary onomastics. The **purpose** of the paper is to determine the functional and stylistic peculiarities of own names, which characterize the realities of Ukrainian history and culture in the poetic discourse of N. Zerov. The **object** of the study is the artistic speech of Nikolai Zerov, an onyms of his poetry. The **subject** of analysis consists of anthroponyms and toponyms that characterize the realities of Ukrainian history and culture. The research **methods** are determined by the specificity of the onymic material, which primarily requires a systematic approach and a traditional descriptive method. The stylistic-contextual approach enabled us to establish the communicative-pragmatic potential of the investigated proper names. **Conclusions:** Proper names in the poetry discourse of N. Zerov have a wide functional

range, due to their informative nature, short poetic text acquires semantic capacity. Onyms in the poetry of the artist acquire a generalized symbolic color, taking a leading position in the verbal embodiment of the artistic concept of the work, solving individual aesthetic tasks, contribute to an in-depth understanding of the author's plan.

Key words: proper noun, poetic discourse, onym, realities of Ukrainian history and culture, anthroponym, toponym, communicative-pragmatic function.

УДК 821.161.2–1:81'373.22'42

БРАЙЛКО Юлія Іванівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін і методик їх викладання
Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка,
Остроградського, 2, Полтава, Україна, 36000;
тел.: + 380 532 564306; e-mail: santie@ukr.net;
ORCID: 0000–0001–5203–7479
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155182>

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТОПОНІМІВ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ

Анотація. Найцікавішим джерелом для вивчення прагматики онімів вважаємо постмодерний художній дискурс, для якого характерні особливі конотації і який тільки недавно почали обирати матеріалом для спостережень учені-ономасти. Тож **актуальність** пропонованого дослідження безперечна. Проблеми прагматики онімів у Ірванцевому поетичному дискурсі ще не знаходили належного висвітлення у мовознавчій літературі, чим пояснимо **наукову новизну** нашої роботи. Її **мета** — аналіз реалізації прагматичного потенціалу топонімів у поезії О. Ірванця з позицій літературної ономастики. Тож **об'єктом** дослідження став топонімний простір його лірики, **предметом** — способи залучення прагматичних ресурсів топонімів у Ірванцевому поетичному дискурсі. Матеріалом для аналізу обрано поетичні твори письменника-постмодерніста, вміщені у збірках «Вірші останнього десятиліття 1991–2000» (2001), «Преамбули й тексти» (2005), «Мій хрест» (2010), «Сатирикон-XXI» (2011), «Санітарочка Рая» (2015).

Проаналізовані твори О. Ірванця засвідчують нетипову для ідіостилів інших українських поетів стратифікацію топонімів за принципом «свій — чужий»: більшість географічних назв, ужитих у його текстах, первісно є но-

мінаціями об'єктів неукраїнського простору. Крім того, Олександр Ірванець є одним із небагатьох українських поетів, чиє поетичне мовлення не засвідчує жодної виразної топонімної домінанти (в окремих віршах такі домінанти існують), що цілком узгоджується з поетикою постмодернізму.

Для досягнення комунікативної мети письменник послуговується різними прийомами мовної гри, яка часто лежить в інтертекстуальній площині. Генеруючи нові значення власних назв, автор розширює семантико-прагматичні параметри поезії та доводить, що одиниці топонімного простору мають невичерпні ресурси для розв'язання художніх завдань постмодернізму.

Ключові слова: топонім, хоронім, ойконім, прагматика, мовна гра, інтертекстуальність, поетичний дискурс, О. Ірванець.

Топоніми є одним із найвпливовіших у поезії розрядів власних назв, їхня функційність виходить далеко за межі позначення місця дії. Художній вибір таких одиниць зумовлений не лише денотативною та конотативною семантикою, але й прагматичними можливостями, удала реалізація яких спричинює ефективну комунікативну взаємодію автора й читача/слухача.

Найцікавішим джерелом для вивчення прагматики онімів уважаємо постмодерний художній дискурс — «лінгвосоціокультурне явище», яке «відтворює ризоматичну модель світу з її мінливістю, іманентністю, міфопоетичністю, фрагментарністю, ірраціональністю, гіперсимволічністю, амбівалентністю й інтертекстуальністю» [8, с. 351] та позначене «особливими культурними конотаціями і суттєвим прагматичним потенціалом, що актуалізує фонову інформацію, апелюючи у такий спосіб до культурної пам'яті» [там само, с. 352]. Актуальність відповідних досліджень не викликає сумнівів, оскільки художні тексти постмодерної доби, зокрема українські, тільки починають ставати матеріалом для спостережень учених-ономастів. Зокрема, питанням власних назв у постмодерній прозі присвячено дисертацію А. Вегеш [5], частину монографії Л. Белея [1] і дисертаційної праці О. Калити [10], наукові розвідки Н. Бербер [2], Е. Боевої [4], М. Максимюк [13], Л. Масенко [14], В. Рогозіної [18], Р. Трифонова [23] та ін. Онімію постмодерної поезії (І. Жиленко, О. Забужко, Ю. Покальчука) проаналізовано у статтях О. Остроушко [15] та Р. Яцків [25]. Прозова творчість Олександра Ірванця була матеріалом для дослідження літературно-художньої антропонімії (А. Вегеш [6]) та ойконімії (Т. Крупеньова й Т. Курило [11]), а його поетичний доробок

почасти було залучено для характеристики підтекстової інформації власної назви у структурі епіграфа (Н. Торчинська [22]). Проблеми прагматики онімів у Ірванцевому поетичному дискурсі ще не знаходили належного висвітлення в мовознавчій літературі, чим пояснимо наукову новизну нашої роботи.

Її **мета** — аналіз реалізації прагматичного потенціалу топонімів у поезії О. Ірванця з позицій літературної ономастики. Тож **об'єктом** дослідження став топонімний простір його лірики, **предметом** — способи залучення прагматичних ресурсів топонімів у Ірванцевому поетичному дискурсі.

Матеріалом для аналізу обрано поетичні твори письменника-постмодерніста, вміщені у збірках «Вірші останнього десятиліття 1991–2000» (2001), «Преамбули й тексти» (2005), «Мій хрест» (2010), «Сатирикон-XXI» (2011), «Санітарочка Рая» (2015).

Тематика статті та специфіка фактологічного матеріалу передбачають використання загальнонаукових **методів** індукції й дедукції, також традиційних для лінгвістики описового, зіставно-семантичного методів, методу контекстуального аналізу в його власне контекстуальному, інтертекстуальному та паратекстуальному представленні.

Передусім зауважимо, що аналізовані твори О. Ірванця засвідчують нетипову для ідіостилів інших українських поетів стратифікацію топонімів за принципом «свій — чужий»: більшість географічних назв, ужитих у його текстах, первісно є номінаціями об'єктів неукраїнського простору. Зокрема, у досліджуваному матеріалі наявні 103 такі одиниці (142 вживання) (пор. із 39 назвами (66 уживань) українських об'єктів). І якщо розгалужений «тематичний діапазон поезій О. Ірванця обмежується часовими рамками» [24, с. 10], то географічний простір його творів, маркований топонімами, надзвичайно широкий. Крім того, Олександр Ірванець є одним із небагатьох українських поетів, чиє поетичне мовлення не засвідчує жодної виразної топонімної домінанти (в окремих віршах такі домінанти існують), що цілком узгоджується з поетикою постмодернізму: «У децентрованому просторі постмодернізму, у якому світ є хаосом, не існує ні домінанти, ні периферії, поняття «центр» зникає» [8, с. 351]. Але можемо говорити про активніше залучення ним хоронімів (*Бангладеш, Білорусь, Болівія, Грузія, Естонія, Європа, Закарпаття, Канада, Колумбія, Латвія, Лівія, Нікарагуа, Росія, Сомалі, Туркменія, Україна* тощо) й астіонімів (*Ал-*

ма-Ата, Берлін, Бровари, Відень, Донецьк, Київ, Копенгаген, Лісабон, Лондон, Львів, Мінськ, Москва, Париж, Рівне, Сакраменто, Франківськ тощо) порівняно з топонімами одиницями інших розрядів.

Найчастотніші власні назви географічних об'єктів — *Україна* і *Європа*. Їхнє використання виявляє різні художні завдання, зокрема онім *Україна* функціює передусім як об'єкт зіставлення (*Те, що Україні не вдається, / Несподівано зробила Грузія; Україна — не Росія, знаємо. / Й не Естонія, / Й не Латвія, / Й не Грузія...*; *Ех, шкода, — Україна не Туркменія!..; Україна — не Курили <...>*), а онім *Європа* — як об'єкт кінцевої точки руху (*Те, що нас у тім'я довбає / До Європи жага нездоланна, / Знають Путін і Назарбаєв, / Знає Проді і знає Солана; Ми входити не мусим до Європи! / Ми в неї білим в'їдемо конем; Ми знов тоді хотіли до Європи... / <...> / Ми до вас приїдемо в Париж, / В Лісабон і навіть в Копенгаген*). Зіставлення України з іншими територіями може бути утіленим через інші топоніми, без вербалізації хороніма на її позначення: *Хоч ми і не Колумбія, / І навіть не Болівія, / Та нас ще приголублює / Така країна Лівія; Спливає час, як у ріці вода / Але яка вода — Дніпро чи Волга?; Знаю, ви всі відпочили змістовно — / Хто на Мальдівах, хто на Балі, / Хто — біля пасіки в ріднім селі; Нам не стане на заваді / Вибух ядерний в Неваді, / Бо у нас Чорнобиль є — / Хоч маленьке, та своє!..* А *Європа* може бути відправною точкою руху, водночас виступаючи об'єктом порівняння, увиразненого означеннями: *З розпоротої на прапори, / порепаної Європи / я мріяв давно утекти до / Тебе, / незаймана, біла, цнотлива моя Антарктидо!*

Уживаючи топонімі однуниці, письменник найчастіше вдається до мовної гри, що закономірно, адже саме в постмодернізмові найповніше реалізований ігровий принцип побудови текстів, що «створені за допомогою нових нарративних технік, які передбачають гру з формально-змістовими компонентами. Для цього сегмента літератури характерним є не те, про що йдеться в тексті, а те, як цей текст конструюється» [12, с. 11–12]. Узагалі «текст в постмодернізмі постає інтелектуальною грою свідомих та несвідомих запозичених цитат, мовних кліше... Мовна гра призводить до ситуації необмеженої кількості значень одного і того ж твору» [9, с. 141].

У поетичному дискурсі О. Ірванця подибуємо активну мовну гру з топонімом *Україна*, здійснювану, наприклад, на основі експлікації прагматичної семи 'мати'. Актуалізація антропонічного компонен-

та в означеному хоронімові має давню літературну традицію (пор.: *Україна-мати / Просить о рятунок, час на конь всідати, / Віру, род і вольность мечем захищати!* (Іоанн); *І вставали з домовини / Закуті в кайдани / Вірні діти України: / Козаки й гетьмани* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Світе тихий, краю милий, / Моя Україно, / За що тебе сплюндровано, / За що, мамо, гинеш?* (Т. Шевченко)), продовжену поетом-постмодерністом (*Не рефлексуй, не ремігай, / Якщо ти України син, / Негайно валянки вдягай / І знов наколюй апельсин!*). Однак спостерігаємо також перекодування звичного художньо-поетичного антропоморфного значення спорідненості, унаслідок чого відбувається пряме зближення хороніма *Україна* із власними назвами чужих територій (*І для кожного козаченька / Від нетяги до отамана / Є одна Україна-ненька, / Але є ще й Панама-мама*) або імпліцитне (*Ми тут не можемо ні пити, ні їсти, / Ані читати газети й книжки, / Доки квебецькі сепаратисти / Тіло твоє деруть на шматки, / Многостраждальна ненько-Канадо!*). У першому прикладі мовно-семантична гра відбувається способом парадоксального протиставлення синонімічних лексем-прикладок *ненька — мама* і продовжується наданням топонімові *Київ* незвичних конотацій завдяки трансформації російського варіанта відомої перифрази з «Повісті минулих літ»: *Київ — мати городів панамських, / Сальвадорських і сурінамських, / І пуерто-, і костаріканських, / І радянських, і пострадянських, — / Всіх, де чують себе панами / Громадяни країни Панами*. Несподівано (мабуть, і для самого письменника) інтертекстуальна топонімна гра продовжена завдяки пізніше створеному (6 років потому, 2004 р.) віршу з багатокомпонентним інформативним заголовком «Під час візиту в Україну Єгор Строев (губернатор Орловської області РФ) назвав Київ — «мати городів Росії»». Тлумачення Києва як *матері городів панамських* і т. ін. стало проспективною жартівливою відповіддю на слова російського високопосадовця. Зауважимо, що у другій поезії один з актуалізаторів інтертекстуальності, апелятив *мати*, зреалізовує різну семантику: інвективну (*Російський гість, приїхавши до Києва, / Не може не згадати слово «мати»*) і традиційну, стаючи основою зіставлення топоніма *Київ* з іншими номінаціями чужого простору (*І чом же ваша мати — не Улан Батор, / І не Уфа, і не Алма-Ата?*).

У другому прикладі підґрунтям семантичної гри стає лише один апелятив *ненька*. Його вживання при назві країни традиційно

пов'язане лише з одним хоронімом — *Україна* (пор.: *А зо мною через тебе **ненька** розмовляла, — / **Ненька, ненька** старесенька, рідна **Україна**, — / І до мене промовляла, мов до свого сина!* (А. Метлинський); *Привітай же, моя **ненько!** / Моя **Україно!** / Моїх діток нерозумних, / Як свою дитину* (Т. Шевченко); *Втішимо дуже старенького сина / Нашої любові **неньки** — **Вкраїни**, / Дід же й з могили в той час / Благословить щиро нас* (Дніпрова Чайка)). Тож Ірванцевий образ неньки-Канади, підкреслений означенням *многостраждальна*, різко дисонує з очікуваннями адресата, незважаючи навіть на проспективну інформацію, уміщену в заголовкові «*Відкритий лист до прем'єр-міністра **Канади** Браяна Малруні та генерал-губернатора Романа Гнатишина від трудящих колгоспу «Шлях Ілліча» (закреслено) «Шлях Ільковича»*». Наслідком цього є залучення читача до творчої активності, пов'язаної з переосмисленням віршового уривка до моменту актуалізації топоніма *Канада* та моделюванням нових художніх значень.

У вірші «До питання про автохтонну назву України» О. Ірванець розгортає семантику хороніма *Україна* в напрямку пейоративації, удаючись до індивідуально-авторського словотвору і знову «граючись» із очікуваннями реципієнта двозначністю оніма *Швейцарія*, оказіональність і твірні основа якого можуть бути встановлені лише ретроспективно: *Ти — країна **Швейцарія**, / Ти — країна **Вахтерія**, / Також — **Партсекретарія** / І **Міліціонерія**. / Ти — країна **Сержантія**, / ... **Депутат-Парламентія***. Таке конотування топоніма *Україна* є, крім того, своєрідною семантичною грою з Андруховичевим «*Україна ж — це країна бароко*».

О. Ірванець застосовує різні прийоми мовної гри. Насамперед це інтертекстуальна гра, унаслідок якої відбувається зближення топонімів за ознакою «свій — чужий», як-от у культовому вірші «Любіть!», що вже першими рядками відсилає до відомої поезії В. Сосюри «Любіть Україну» (пор.: *Любіть **Оклахому!** Вночі і в обід! / Як **неньку** і **денді достоту!** — Любіть **Україну**, як **сонце**, **любіть**, / як **вітер**, і **трави**, і **води...***). Хоронім *Оклахома* тут розширює просторову семантику, постаючи уособленням Америки. Її образ автор творить і за допомогою інших топонімів, концентруючи їх у вірші та синтезуючи інтертекстуальну гру з онімною: *Любіть **Індіану!** Й так само **любіть** / **Північну** й **Південну** **Дакоту**. / Любіть **Алабаму** в **загровах** **пожеж**, / Любіть її в **радощі** й **біді!** / **Айову** **любіть!** **Каліфорнію** **теж!** / І **пальми** **крилаті***

***Флориди!** / **Дівчино!** Хай око твоє голубе, / Та не за фізичній ваді — / Коханий любити не встане тебе, / Якщо ти не любиш **Невади!** / Юначе! Ти мусиш любити стократ / Сильніше, ніж любиш кохану, / **Колумбіо-округ** і **Джорджію-штат**, / **Монтану** і **Луїзіану!** / Любити не зможеш ти штатів других, / Коли ти не любиш по-братськи / Полів **Арізони** й таких дорогих / Просторів **Аляски** й **Небраски**. / Любов цю, сильнішу, ніж потяг до вульв, / Плекай у душі неznикому. / **Вірджінію-штат**, як **Вірджінію Вулф** / Люби! І люби — **Оклахому!** Лексичні виразники паралелі *Україна — Америка*, парадоксально об'єднаної семою 'рідна' (традиційною фоною в першій назві й контекстуальною — у другій), стають основним текстотвірним засобом поезії.*

Беручи участь у моделюванні інтертекстуальності, яка є визначальною структурною ознакою українського постмодерного художнього дискурсу [17, с. 144], що з-поміж іншого «сприяє виявленню й збагаченню зв'язків у контексті української й світової історії та культури» [21, с. 9], аналізовані власні назви можуть зіставлятися і з апелюванням: *Європа — **моголи** (Німець каже: Ви — **Європа?** / — **Європа! Європа!** (О. Ірванець) — Німець скаже: — Ви **моголи**. — / — **Моголи! моголи!** <...> (Т. Шевченко))*. Основою цього зіставлення є географічна семантика, наявна не лише у топонімі, а й у етнонімі *моголи*, який унаслідок метонімічного переносу набуває значення невербалізованого хороніма *Азія*. Тож у ретроспекції топонім *Європа* розгортає свою семантику в бінарній культурній опозиції «цивілізація — варварство», актуалізуючи з-поміж інших конотативні компоненти 'свобода', 'рівність', увиразнені антропонімом протиставленням (*Не схотіли **Робесп'єра**, / **Мали Ріббентрона***).

Позиційною зміною топонімів позначена ремінісценція з українського Гімну (зокрема його попереднього варіанту, застосовуваного до 6 березня 2003 року — дати ухвалення Закону «Про Державний Гімн України») у «колисковій» для Вітчизни: *Від **Дону** до **Сяну** / **Лежиш, осіянна***. Крім інтертекстуальної функції гідроніми *Дон* і *Сян* виконують у поезії О. Ірванця, як і у творі П. Чубинського, функцію окреслення території України. Над її втіленням працюють й інші, неочікувані, одиниці топонімного ряду — назви неукраїнського простору *Тигр*, *Евфрат*, *Осло*, *Барановичі*: *Від **Тигра** з **Евфратом** лежиш аж до **Осла** й **Баранович***. Таку мовну гру можемо назвати просторовою: за допомогою власних назв письменник значно розширює традиційні

територіальні межі Батьківщини, створюючи ефект несподіваності. На цьому мовне експериментування з топонімами не завершується: автор удається до паронімної гри, актуалізуючи в подальшому контексті співзвучні апелятиви та пропонуючи реципієнтові здійснити своєрідний обмін зоологічних і географічних сем у відповідних парах слів: *В лісах твоїх сплять, обійнявшись, звірята. / Поклався осел з бараном, а тигр, наче з братом, з ефратом.* Схожий підхід спостерігаємо й у творенні від загальноновживаного топоніма *Орел* оказіональної назви *Орел Двуглавий*, у якій ойконімна семантика розширена до хоронімної та, крім того, актуалізована сема 'імперськість': *Товарищ Строев [як указано в заголовковій вірша, губернатор Орловської області РФ. — Ю. Б.] із Орла Двуглавого / Обратно нашу матір бабажав).*

Залучення топонімів до паронімичної атракції, ознака якої — встановлення, ускладнення або оновлення семантичних зв'язків, загалом є іманентною особливістю ідіостилу письменника: *Вірджінія-штат — Вірджінія Вулф, Панама — панами* (див. приклади, наведені вище), *Хохлома — Оклахома, содом — судома (Не в Хохломі, не в Оклахомі, / У цій осаді, в цій судомі, / У цім содомі, в цім диму — / Що ми порадили кому?); Гоморра — гонор, гамір (В цім гонорі, у цій Гоморрі, / В цім гаморі, неначе в морі — / Як ми почути трубний глас?); курили — рили, аляска — ляска, хвилініні — хвилі й піна (<...> По сей бік курили рили по той бік аляска ляска / А поруч із хвиль і піни здійснюються хвилініні <...>); Санто-Домінго — Домініканська — Домініка (Близ міста Санто-Домінго / В республіці Домініканській, / У домі на пальмових палях / Живе мала Домініка <...>); Схід — сходити (Хай на Заході джінси й жувачки, / Але сонце нам сходить на Сході!); Конча Заспа — Кончена Заспа, Пуца-Водиця — запуцена (Недоступна вже Кончена Заспа / І Запуцена Пуца-Водиця); Рівне — рівний (Якраз я виїжджаю в між рівними Рівне <...>); також поетичний заголовок іншого вірша «Рівний — Рівному», у якому значення другого компонента виявляється у проспекції, після прочитання початку першого рядка — *Рідне місто моє!*). Остання пара, *Рівне — рівний*, використовується в різних творах, дає підстави говорити про внутрішньоавторську інтертекстуальність, що вможливує рельєфнішу репрезентацію етимології ойконіма *Рівне* (за однією зі слухних версій, назва має відповідне прикметникове походження (див. наприклад, [19, с. 366])). Крім того, біблійним «Рівний — Рівному» є алюзією до іншого Ірванцевого заголовка — назви*

антиутопії «*Рівне/Ровно (Стіна): нібито роман*», про що сигналізує не лише топонім *Рівне*, але й актуалізована у вірші лексема *Стіна* — «асоціонім з надзвичайно глибоким багатозначним імпліцитним змістом» [7, с. 290]: *Та я з певністю знаю, що десь у Тобі, під Стіною / У майбутньому буде стояти фігура моя.*

Зауважимо, що поезія «*Рівний — Рівному*» засвідчує ще один спосіб лінгвального обігравання топонімів — кількаразову експлікацію в онімізованому займенникові другої особи: *Не в'їжджаю в багато речей, але все ж в'їжджаю у Тебе / То зі сходу, то з заходу; Я скажу ще багато про Тебе, але й про мене / Ще так само усякого різного скажуть Тобі; Я лишуся в Тобі тільки все до кінця проказавши.* Застосування цього художнього прийому, з одного боку, виявляє виняткову особисту значущість денотата топоніма для автора, а з іншого — надає власній назві певних сакральних конотацій: відомо, що такі займенники найчастіше вживаються для звертання до Господа чи його називання.

Фонетична мовна гра відбувається й за рахунок залучення іншомовних ресурсів способом транслітерування: *Ми до вас приїхали з любов'ю / Аус Україне... Фром Юкрейн...; Потім вража сила ще й хваллася, / Що на Україну і Україну / Ти в нас, батьківщино, розділилася* (пор. зі схожим прийомом у іншого постмодерніста — Ю. Іздрика: *<...> від Іршалаїму до Єрусалиму / я повз за тобою і повз <...>*).

З інтертекстуальною метою застосований і прийом трансонімізації, супроводжуваної незначною орфографічною зміною. Зокрема письменник використовує інсулонім *Хоккайдо* як оказіональне іменування чумака (*Хоккайдо* → *Хокайдо*), образ якого перегукується зі створеним Ю. Андруховичем образом козака Ямайки: «Твором про твір, пастишем на такий же пастиш є поезія «Чумак Хокайдо» з приписом «згадуючи Юрка Ямайку», таким чином, О. Ірванець поєднає назву прототексту з його автором — відомий «Козак Ямайка» Ю. Андруховича» [16, с. 109]. Незважаючи на трансонімізацію, зафіксовану в заголовковій «*Чумак Хокайдо*», у тексті вірша актуалізовано географічну семантику власної назви: *По сей бік курили; по той бік аляска; поруч <...> здійснюються хвилініні; Я марю тут за сахаліном.* Тут теж простежено виразну паралель з Ю. Андруховичем, який так само обіграє онім *Ямайка*: *<...> по сей бік багама-мама по той бік пальми гаїті / і вежі фрїтауна бачу<...>*. До участі в інтертекстуальній грі залучені й інші топоніми, зокрема трансформована назва *Широкий Луг*

(пор. з топонімом *Великий Луг* — історичною назвою місцевості: *Ой Січ — мати, ой Січ — мати, / а Великий Луг — батько... / Гей, що в Лузі добре заробити, / Те у Січі пропити* (нар. тв.)), яка, з одного боку, відсилає до згаданого «Козака Ямайки» (*оце тобі лицар з лузу*), а з іншого — протиставляється за ознакою 'український' назві японського географічного об'єкта: *Були б непогані хлопці — друзі в Широкому Лузі / Ковтнемо бува й привидиться: їдемо степом чистим / А вранці прочунаєш голову і все під тією ж Фудзі*.

Отже, О. Ірванець активно залучає топоніми до мовної гри, пов'язаної передусім з інтертекстуальністю. Проте над завданням творення останньої працює все словесне оточення, самостійно власні назви її не виражають, за винятком дримоніма *Гетсимань* і хороніма *Мордор*. Перший однозначно вказує на новозавітне джерело (*Переночуй мене, вишневий саде, / Вишневий саде, звешся Гетсимань*). Але завдяки алюзивному контекстові (пор. із Шевченковим «*садок вишневий коло хати*») і паратекстуальному зв'язкові (епіграфом вірша є цитата з поезії Таїсії Шаповаленко «*Переночуй мене, вишневий мій саде*») власна назва *Гетсимань* (оливковий сад, де, за біблійною легендою, сумував і молився перед зрадою Іуди Ісус Христос, знаючи про свою подальшу долю) зазнає помітних змістових трансформацій. Частково змінюється дримонімна семантика (оливковий сад — вишневий сад), а ось символічна ('місце суму й молитви', 'передчуття зради') зберігається.

Топонім *Мордор* разом з антропонімом *Фродо* прямо відсилає до культового роману Джона Р. Р. Толкіна, видозмінена назва якого актуалізована в заголовковій вірші — «*Володареві персня*» (*Як ти пишався собою й народом! / Чувся і гідно, і гордо. / Йшов ти дорогою, гобіте Фродо, / Ось і зайшов аж у Мордор*). Але, як і в попередньому прикладі, Ірванцеве інтерпретування засобів паратекстуальності ускладнює адресатові шлях до декодування онімного значення: наведений у епіграфі поезії (уривку зі статті 5 Конституції України «...єдиним джерелом влади в Україні є народ») хоронім *Україна* сигналізує про початок семантичної гри і дає широкий простір для читацького потрактування хороніма *Мордор*.

Оказіональне творення топонімих лексем у поетичному дискурсі О. Ірванця пов'язане з-поміж іншого із прийомом псевдопомилки, який «використовується постмодерністами з метою пограти з чита-

чем, перевірити його компетентність [3, с. 79]. Додамо, що в досліджуваній поезії це супроводжене певним зниженням аксіологічних характеристик власної назви (*Раді і веселі / Згідно тій бомазі / І в Парижі, / і в Брюкселі, / Й навіть в Копенгазі*), іноді синтезованого з паронімічною атракцією (<...>*А поруч із хвиль і піни здіймаються хвилі-піни* <...>, див. про це вище). А подеколи автор надає оказіональному топонімові додаткових значень завдяки залученню російського мовного впливу, на який указують кальки *празник, язики*, також характерні для російської граматики односкладні закінчення дієслів першої особи множини (*Ми собі влаштуєм празник, / Хай їм буде невтямки. / Ми поїдем в їхній Странсбург, / Вивчим їхні язики* <...> (*Странсбург* — рос. *странный*, можливо *страна, странствовать*)). Привертає увагу той факт, що в первісному варіанті письменник послуговується нормативним топонімом *Страсбург* (збірка «Прембули й тексти»).

Граючись із географічним простором, О. Ірванець творить правдоподібні топоніми, оказіональність яких устанавлювана лише із залученням екстралінгвальних чинників: *Та я певен, що я ще діждусь, / Як на пляц Кастуся Каліновського / Вийде Жибуль — так само Кастусь* (поема «Білорусь»). *Пляц Кастуся Каліновського*, названий письменником на честь національного героя Білорусі, одного з керівників національно-визвольного повстання 1863–1864 років, — уявно-символічний образ відповідника українського *Майдану*. Онімізуючи в подальшому контексті синонімічну слову *Майдан* лексему, автор творить виразні топоніми паралелі (частково вербалізовану мікротопонімну (агоронімну) *Площа — Майдан* і невербалізовану макротопонімну (хоронімну) *Білорусь — Україна*), задумані як символічні: *Бо як встане питання Площі, / То на неї в усі роки / Ходять юні і наймолодші, / А в палацах сидять старики*. Лексема *Майдан* у поезії О. Ірванця актуалізує не лише географічну, а й темпоральну та символічну семантику: *Та віри дух у душах не зник / В ті ідеали вивірені, давні — / Хіба ж, скажіть, ми з вами не за них / Грязюку й сніг місили на Майдані?; Кілька віршів епохи стояння на Майдані; Ми його [немовля «Гідності й Віри у Добро і Справедливість» — Ю. Б.] і виглядим, і виходим, / Хліба віддамо крихти останні! / Ми його своїм зігрієм диханням / В потаємних яслах на Майдані*. Це відповідає лексико-семантичним процесам у сучасному українському дискурсі. Аналізуючи його, М. Степаненко вказує, що перше значення лексеми — 'велике незабудоване місце в селі або

місті', перейшовши межу первинної номінації, «набуло ознак вторинної номінації, ознак слів-символів, спектр яких щодалі ширшає. Семантичними варіантами слова *Майдан* є, зокрема, такі: 'місце, де виборюються права людини, де вона висловлює свою громадянську непокору, де відстоюються її демократичні свободи' <...>, 'український народ узагалі' <...>, 'велике зібрання людей, яке ухвалює щось важливе' <...>, 'докорінна зміна в суспільстві, у суспільній свідомості' <...>, 'мирний протест, демократичні перетворення, зміни, які відбулися в післякучмівську і післяянуковичівську добу' <...>» [20, с. 7–8].

Загалом же топонім *Майдан* є значущим не лише для поетичного, але й для прозового дискурсу письменника, див., наприклад, у згаданому вище творі «Рівне/Ровно (Стіна): нібито роман»: *Місцевий рок-музикант Ніл Тренета <...> запланував і широко розрекламував музично-соціальну акцію «Переведіть мене через Майдан», обравши місцем для її проведення майдан Незалежності в Західному Рівному, зі східного боку огорожений Стіною.*

Ще один шлях мовної гри із простором — опредмечення значення топоніма, супроводжуване навіть певною інвективацією, як-от у лексемі *Тузла* (вірш «Політично-еротична пісня про Тузлу»). Тут власна назва зазнає процесу деонімізації, супроводжуваного поступовою заміною топонімного і прецедентних значень (*Тузла* — острів, який разом із Кримом 1954 р. ввійшов до складу УРСР, а у 2003 р. став причиною українсько-російського політичного конфлікту) предметним: *Дві сестри ще за Союзу / Ділились бідюю. / Старша сестра свою тузлу / Пустила з водою; — Віддай, — каже, — менша сестро. / — Мені свою тузлу; Ні моралі, ані глузду / Ви тут не впіймаєте. / БЕРЕЖІТЬ, ДІВЧАТА, ТУЗЛУ, / ДОКИ ЇЇ МАЄТЕ!*

На основі спостережень за топонімами в поетичному дискурсі Олександра Ірванця ми дійшли висновків, що для досягнення комунікативної мети письменник послуговується різними прийомами мовної гри, яка часто лежить в інтертекстуальній площині. Генеруючи нові значення власних назв, автор розширює семантико-прагматичні параметри поезії та доводить, що одиниці топонімного простору мають невичерпні ресурси для розв'язання художніх завдань постмодернізму. Тож перспективним напрямком подальших досліджень убачаємо системний аналіз топонімного коду сучасної української поезії.

Література

- Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії : [монографія] / Л. Белей. — Ужгород, 2002. — 176 с.
- Бербер Н. Метафоричне функціонування поетонімів у художньому дискурсі Марії Матіос / Н. Бербер // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 27–31.
- Білозуб А. І. Паронімічна атракція як фоносемантичний прийом мовної гри в прозі представників станіславського феномена / А. І. Білозуб // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. — Харків, 2012. — Вип. 33. — С. 77–82.
- Боева Е. Поетонімія у романі «Московіада» Юрія Андруховича: функціонально-стилістичний аспект / Е. Боева // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 42–46.
- Вегеш А. І. Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Анастасія Іванівна Вегеш. — Ужгород, 2009. — 273 с.
- Вегеш А. Функціонування літературно-художніх антропонімів у творах Олександра Ірванця / А. Вегеш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. — Ужгород : Говерла, 2010. — Вип. 22. — С. 77–80.
- Галич А. О. Стіна в романі-антиутопії О. Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)» / А. О. Галич // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. статей. — Бердянськ : БДПУ, 2010. — Вип. XXIII. Ч. 2. — С. 289–296.
- Гурбанська С. О. Постмодерна модель світу в художньому дискурсі / С. О. Гурбанська // Studia Linguistica : зб. наук. праць. — К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. — Вип. 8. — С. 350–353.
- Дорошенко К. Мовна гра як теоретична проблема [Електронний ресурс] / К. Дорошенко // Літературний процес: методологія, імена, тенденції : зб. наук. праць (філологічні науки). — К. : КУ імені Б. Грінченка, 2014. — № 4. — С. 140–143. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2014_4_29 (дата запису: 14.02.2018). — Назва з екрана.
- Калита О. М. Мовні засоби вираження іронії в сучасній українській малій прозі : дис. ... канд. філол. наук : 01.02.01 / О. М. Калита. — К., 2006. — 220 с.
- Крупеньова Т. Ойконімія творів письменників-постмодерністів / Т. Крупеньова, Т. Курило // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 190–193.

12. Кушнірова Т. Наративні техніки в художній прозі Джуліана Барнса (на матеріалі романів «Як усе було» і «Кохання і таке інше») / Т. Кушнірова // Філологічні науки : зб. наук. праць. — Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. — Вип. 25. — С. 11–17.
13. Максимюк М. Особливості постмодерністського тексту та їх вплив на онімний простір / М. Максимюк [Електронний ресурс] // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. — 2016. — № 1 (9). — С. 19–23. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apsnim_2016_1_5 (дата запити: 10.02.2018). — Назва з екрана.
14. Масенко Л. Мовна гра в літературній антропонімії роману Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» / Л. Масенко // Урок української. — 2007. — № 6. — С. 18–20.
15. Остроушко О. А. Семантичні й функціональні особливості *онімів* у поезії І. Жиленко, О. Забужко, Ю. Покальчука / О. А. Остроушко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. — Кривий Ріг, 2012. — Вип. 8. — С. 242–258.
16. Погорелова О. «Батьки в літературі» в інтерпретації Олександра Ірванця / О. Погорелова // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. — Вінниця, 2015. — Вип. 23. — С. 104–115.
17. Переломова О. С. Лінгвокультурні коди інтертекстуальності українського художнього дискурсу: діахронічний аспект : монографія / О. С. Переломова. — Суми : СумДУ, 2008. — 208 с.
18. Рогозіна В. І. Пропріальна лексика роману Ю. Андруховича «Рекреації» в контексті часу / В. І. Рогозіна // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. — Хмельницький, 2013. — Вип. 6 (3). — С. 203–214.
19. Рудницький Я. Українське назовництво (ономастика) / Я. Рудницький // Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ–І). — Мюнхен ; Нью-Йорк, 1949. — Т. 1. — С. 366–368.
20. Степаненко М. Українська мова і суспільно-політичні трансформації сьогодення / М. Степаненко // Українська мова. — 2015. — № 2. — С. 3–23.
21. Тележкіна О. О. Інтертекстуальність як ознака сучасної української поезії / О. О. Тележкіна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна. — Острог, 2014. — Вип. 44. — С. 310–314.
22. Торчинська Н. М. Підтекстова інформація власної назви у структурі епіграфа / Н. М. Торчинська // Записки з ономастики : зб. наук. праць. — Одеса : Астропринт, 2015. — Вип. 18. — С. 659–669.
23. Трифонов Р. Лінгвокультурний зміст топонімів у метамовному аспекті (за есеїстикою Юрія Андруховича) / Р. Трифонов // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2009. — Вип. 46. — Ч. 1. — С. 146–154.

24. Філоненко Н. М. Група «Бу-Ба-Бу» як явище українського літературного процесу кінця ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 01.01.01 «Українська література» / Н. М. Філоненко. — Харків, 2007. — 14 с.
25. Яцків Р. Імена Бога та біблійних персонажів у поетичному дискурсі Оксани Забужко / Р. Яцків // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. — Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2017. — Вип. 1 (27). — С. 357–361.

References

1. Belei, L. (2002). New Ukrainian literary and artistic anthroponymy: problems of theory and history: monography, Uzhhorod, 176 p.
2. Berber, N. (2017). Metaphorical functioning of poetonyms in the artistic discourse of Maria Matios: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, pp. 27–31.
3. Bilozub, A. I. (2012). Paronymic attraction as a phonosemantic reception of language game in the prose of representatives of Stanislavskii phenomenon: Linguistic studies: the collection of scientific papers, Vol. 33, Kharkiv, pp. 77–82.
4. Boieva, E. (2017). Poetonymy in the novel «Moskoviada» by Yurii Andrukhovych: functional-stylistic aspect: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, pp. 42–46.
5. Vehesh, A. I. (2009). Traditions and innovation of the Ukrainian literary-fiction anthroponymy of the posttotalitarian era: Thesis, Uzhhorod, 273 p.
6. Vegesh, A. (2010). Functioning of literary and artistic anthroponyms in the works of Oleksander Irvanets: Scientific herald of Uzhgorod University: Series: Philology. Social communication, Vol. 22, Hoverla, Uzhhorod, pp. 77–80.
7. Halych, A. O. (2010). The Wall in the novel-dystopia of O. Irvanets «Rivne/Rovno (Stina)»: Current problems of Slavic Philology: Series: Linguistics and Literature: the collection of scientific papers, Vol. XXIII, Ch. 2, BSPU, Berdiansk, pp. 289–296.
8. Hurbanska, S. O. (2014). Postmodern model of the world in the artistic discourse: Studia Linguistica: the collection of scientific papers, Vol. 8, Publishing house Dmytro Burago, Kyiv, pp. 350–353.
9. Doroshenko, K. (2014). Language game as a theoretical problem: Literary process: methodology, names, trends: the collection of scientific papers (Philological Sciences), No. 4, pp. 140–143, Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2014_4_29/ [14.02.2018]
10. Kalyta, O. M. (2006). Linguistic means of expressing irony in contemporary: Thesis, Kyiv, 220 p.

11. Krupenova, T., Kurylo, T. (2017). Ononymy of works of writers-postmodernists: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, pp. 190–193.
12. Kushnirova, T. (2017). Narrative techniques in the artistic prose of Dzhulian Barns (based on the novels «Talking it over» and «Love, etc.»): Philological Sciences: the collection of scientific papers, Vol. 25, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, pp. 11–17.
13. Maksymiuk, M. (2016). Features of postmodern text and their influence on the onymic space: Current issues of social studies and history of medicine, No. 1 (9), pp. 19–23, Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apcnim_2016_1_5. [10.02.2018]
14. Masenko, L. (2007). Language game in the literary anthroponime of novel «Dvynadtsiat obruchiv» by Yurii Andrukhovych: Ukrainian lesson, No. 6, pp. 18–20.
15. Ostroushko, O. A. (2012). Semantic and functional features of onyms in poetry by I. Zhylenko, O. Zabuzhko, Yu. Pokalchuk: Philological Studies. Scientific Journal of Kryvii Rih State Pedagogical University, Vol. 8, Kryvii Rih, pp. 242–258.
16. Pohorielova, O. (2015). «Parents in Literature» in the interpretation of Oleksandr Irvanets: Current problems of Ukrainian Literature and Folklore, Vol. 23, Vinnytsia, pp. 104–115.
17. Perelomova, O. S. (2008). Linguistic codes of intertextuality of Ukrainian art Discourse: diachronic aspect: monography, SumDU, Sumy, 208 p.
18. Rohozina, V. I. (2013). Proprial lexis of the novel by Yu. Andrukhovych «Recreation» in the context of time: Relevant problems of philology and translation, Vol. 6 (3), Khmelnytsky, pp. 203–214.
19. Rudnytskyi, Ya. (1949). Ukrainian names (onomastics): Encyclopedia of Ukraine. Main part (EY–I), P. 1, Munich ; New York, pp. 366–368.
20. Stepanenko, M. (2015). The Ukrainian language and socio-political transformations of the present: Ukraïnska mova, No. 2, pp. 3–23.
21. Tieliezhkina, O. O. (2014). Intertextuality as a sign of contemporary Ukrainian poetry: Scientific proceedings of the National University of «Ostroh Academy», Series: Philology, Vol. 44, Ostroh, pp. 310–314.
22. Torchynska, N. M. (2015). Subtext information of the proper name in the structure of the epigraph: Opera in onomastica: the collection of scientific papers, Vol. 18, Astropynt, Odesa, pp. 659–669.
23. Tryfonov, R. (2009). Linguocultural content of toponyms in the metamorphic aspect (according to Yurii Andrukhovych's essayism): Journal of Lviv University, Series: Philology, Vol. 46, Ch. 1, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, pp. 146–154.
24. Filonenko, N. M. (2007). Bu–Ba–Bo group as a phenomenon of Ukrainian literary process of the late twentieth century: Author's thesis, Kharkiv, 14 p.

25. Yatskiv R., (2017). The names of God and biblical characters in Oksana Zabuzhko's poetry discourse: Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Series: Linguistics, Vol. 1 (27), Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, pp. 357–361.

БРАЙЛІКО Юлія Іванівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філологічних дисциплін і методик їх преподавання
Полтавського національного університету імені В. Г. Короленко,
Остроградського, 2, Полтава, 36000, Україна;
тел.: + 380 532 564306; e-mail: santie@ukr.net;
ORCID: 0000–0001–5203–7479

ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ТОПОНИМОВ В ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ АЛЕКСАНДРА ИРВАНЦА

Аннотация. Самым интересным источником для изучения прагматики онимов считаем постмодерный дискурс, который характеризуется особенными коннотациями и только становится материалом для наблюдений ученых-ономастов. Поэтому **актуальность** представленного исследования безусловна. Проблемы прагматики онимов в поэтическом дискурсе украинского писателя А. Ирванца еще не находили должного освещения в языковедческой литературе, чем объясним **научную новизну** нашей работы. Ее **цель** — анализ реализации прагматического потенциала топонимов в поэзии А. Ирванца с позиций литературной ономастики. Поэтому объектом исследования стало топонимное пространство его лирики, **предметом** — способы привлечения прагматических ресурсов топонимов в поэтическом дискурсе А. Ирванца. **Материалом** для анализа избраны поэтические произведения писателя-постмодерниста, которые вошли в сборники «Стихи последнего десятилетия 1991–2000» (2001), «Прембулы и тексты» (2005), «Мой крест» (2010), «Сатирикон-XXI» (2011), «Санитарочка Рая» (2015).

Проанализированные произведения А. Ирванца свидетельствуют о нетипичной для идиостилей других украинских поэтов стратификации топонимов по принципу «свой — чужой»: большинство географических названий, использованных в его текстах, — первоначально номинации объектов неукраинского пространства. Кроме того, Александр Ирванец — один из немногих украинских поэтов, в поэтической речи которых не наблюдается выразительной топонимной доминанты (в отдельных стихах такие доминанты присутствуют), что в целом соответствует поэтике постмодернизма.

Для достижения коммуникативной цели писатель использует различные приемы языковой игры, которая часто находится в интертекстуальной плоскости. Генерируя новые значения имен, автор расширяет семантико-пра-

гматические параметры поэзии и доказывает, что единицы топонимного пространства имеют неисчерпаемые ресурсы для решения художественных задач постмодернизма.

Ключевые слова: топоним, хороним, ойконим, прагматика, языковая игра, интертекстуальность, поэтический дискурс, А. Ирванец.

Yuliia I. Brailko

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
of the Department of Philological Disciplines and Methods of Teaching
of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine, 36000; tel.: + 380 532 564306; e-mail: santie@ukr.net;
ORCID: 0000–0001–5203–7479

PRAGMATIC POTENTIAL OF TOPONYMS IN POETIC DISCOURSE OF ALEXANDER IRVANETS

Summary. The most interesting source for the study of onyms pragmatics is postmodern artistic discourse, which is characterized by special connotations; scientists-onymists have only recently begun to select it as a field for their researches. So the relevance of the proposed study is undeniable. The problems of the onyms pragmatics in Irvanets's poetic discourse have not yet found proper coverage in the linguistic literature, thus it explains the **scientific novelty** of our work. Its **purpose** is an analysis of the implementation of the pragmatic potential of toponyms in the poetry of O. Irvanets from the standpoint of literary onomastics. The **object** of the study is the toponymous space of his lyrics, and the **subject** is the means of attracting pragmatic resources of toponyms in the poetic discourse of O. Irvanets. The **material** for analysis is the poetry of the writer-postmodernist put in the collections «Virshi ostannoho desiatylittia 1991–2000» (2001), «Preambulu y teksty» (2005), «Mii khrest» (2010), «Satyrykon-XXI» (2011), «Sanitarochka Raia» (2015); 142 toponyms (208 usages) have been distinguished by means of the method of full sample.

Analyzed poems by O. Irvanets state stratification of toponyms based on the principle of «own – strange», which is not typical for idiostyles of other Ukrainian poets: most of the geographical names used in his texts are originally nominations of objects of non-Ukrainian space. In addition, Oleksandr Irvanets is one of few Ukrainian poets whose poetic speech does not acknowledge any distinct toponym dominants (there are these dominants in some poems), which is fully coincide with the poetics of postmodernism.

To achieve a communicative purpose, the writer uses various methods of language game (phonetic, spelling, semantic, word-building, etc.), which often lies in the intertextual plane. By generating new values of proper names, the author extends

the semantic-pragmatic parameters of poetry and proves that units of the toponymous space have inexhaustible resources for solving the artistic tasks of postmodernism.

Key words: toponym, choronym, oikonym, pragmatics, language game, intertextuality, poetic discourse, O. Irvanets.

УДК 811.111'373.22

Iryna S. HAVRYLIUK

Instructor at the department of Department of Theory and Practice
of Romanic and Germanic Languages,
Sumy Makarenko State Pedagogical University,
vul. Romenska, 87, Sumy, 40002, Ukraine;
tel. +38 050 0704989; e-mail: orysia.bdzhilka@gmail.com;
ORCID ID 0000–0002–2608–093X
DOI: <https://doi.org/10.18524/2410-3373.2018.21.155183>

BREXIT AND OTHER EXITS: ONYM PLAY IN CONTEMPORARY POLITICAL NAMING

Summary. This article is devoted to the problem of onym play as a means of political and economic process naming. We analyse word formation and semantics of proper names within texts of a journalistic genre. The processes of Brexit prompted the expansion of two groups of words: a) nonce-words formed according to the Brexit model: from the point of view of origin — formed by means of blending; from the point of view of semantics — those, which mean the departure of some country from an international organization. Other ways, in which these occasionalisms are formed, include phonetic mimicry and graphic means; b) occasionalisms formed only by means of blending, and used to designate diverse notions: from feelings connected to the process of Brexit to people having various attitudes to this process. Numerous Brexit-type onyms are observed in the headlines, where onym play facilitates the creation of catchy headlines due to the use of expressive means and stylistic devices. The **purpose** of this article is to study onym play as a means of political and economic process naming. The **object** of research is contemporary political and economic lexis. The **subject** is neologisms brought to life due to the processes of Brexit. We use general scientific **method** of induction, which permits us to draw conclusions about the nature of onym play. The combination of morphological and contextual analyses allows us to better understand the origins of portmanteaus and their role in forming expressive texts. The **practical value** of the article is the fact that it addresses beginner journalists, who seek to master